

УДК 616.45-001.1/3-053.4/3:159.96

*Ю.С. Бучок***ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ БАТЬКАМИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ, ЯКІ ПЕРЕНЕСЛИ СТРЕС В ЗВ'ЯЗКУ З КАТАСТРОФІЧНОЮ ПОВІННЮ У ЗАКАРПАТТІ В 1998 РОЦІ**

Інститут неврології, психіатрії та наркології АМН України

Ключові слова: діти, батьки, катастрофа, стрес, розлади

Проблема посттравматичних стресових розладів (PTSD) набула в останні роки в Україні дуже великої актуальності. Це пов'язано з патогенним впливом на населення нашої країни кількох катастрофічних подій світового масштабу: Чорнобильської катастрофи 1986 року, Чернівецької екологічної катастрофи початку 90-х років, екологічної катастрофи у Первомайському районі Миколаївської області у 2000 році і інших. На жаль, ризик виникнення антропогенних або природних катастроф, наслідки яких негативно впливають на великі групи населення, і, насамперед, – на дітей [1-5], зберігається і на майбутнє. Відповідно, пошук і вивчення чинників, які можуть супроводжувати, посилювати або зменшувати хворобливу, в тому числі і психотравмуючу дію на дитину вищезгаданих фізико-хімічних факторів, є нагальною потребою суспільства в цілому і лікарів – зокрема.

Відомо, що в дитячому віці психологічне сприйняття людиною значущості тієї або іншої надзвичайної події в великій мірі залежить від реакції на неї і її наслідки оточуючих дорослих і, перш за все, батьків. Однією із таких надзвичайних подій стала катастрофічна повінь на Закарпатті у листопаді 1998 року, яка мала руйнівний характер, призвела до багатьох негативних соціально-економічних наслідків, в тому числі – до погіршення деяких показників здоров'я населення. Про незадовільний стан психоневрологічного здоров'я дітей із різних районів Закарпаття, які постраждали від цієї повені, ми вже повідомляли в попередніх публікаціях [3,4].

Метою цього дослідження стало вивчення зв'язку між об'єктивним характером психопатологічних проявів у постраждалих дітей і суб'єктивною оцінкою стану їх психічного здоров'я батьками.

Матеріал та методи дослідження

Досліджено 43 дитини із 18 родин Хустського району Закарпатської області, які потерпіли від наслідків повені і мали відхилення у показниках психічного здоров'я. Використовувались анамнестичний, клініко-психопатологічний і патофизиоло-

гічний методи. Протягом 1998-2000рр. за допомогою адаптованих шкал Раттера, а також з співбесід з батьками вивчалися особливості їх поведінки під час і після повені і характер їх сприйняття стану психічного здоров'я своїх дітей.

Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз анамнестичних даних показав, що 38% обстежених родин були неповні, як правило, в них не було батька. У 72% родин роботу мав тільки один з батьків. Переважна більшість родин (83%) виховувала двох дітей, а у 17% обстежених родин було 3, 4 і навіть 6 дітей. У більшості родин (61%) обидва або один із батьків мали середню освіту. По 11% складала родини, де обидва або один із батьків мали вищу або неповну середню освіту. А у 16,6% родин батьки мали середню спеціальну освіту. У більшості родин

(66,6%) психічні розлади в анамнезі були відсутні. В одному випадку (6%) в родині один із батьків хворів на епілепсію, а в трьох випадках (16,6%) – на алкогольну залежність.

Вік дітей в обстежених родинах коливався від 4 до 13 років, однак переважну вікову групу складали діти у віці від 6 до 10 років (53%). Серед них на час обстеження під наглядом дитячих невролога або психіатра перебувало 6 дітей (14%): 4 – з приводу затримки психічного розвитку (9,3%), по 1 – в зв'язку з нічним енурезом (2,3%)

існоходінням (2,3%).

Майже у 42% родинне виховання обстежених дітей мало несприятливий характер. Так, 3 дітей (7%) росли в умовах бездоглядності, 10 (23,7%) – гіпоопікування; 2 (4,7%) – гіперопікування; 3 (7%) – емоційної депривації в чужих родинах. Нами було також відмічено, що протягом не менш 6 місяців після катастрофічної повені батьки практично із всіх родин різко знизили рівень своєї уваги і вимогливості до дітей, особливо щодо успішності їх навчання у школі і виконання домашніх обов'язків. Причому, була простежена деяка залежність між тривалістю і ступенем проявів такого відношення батьків до дітей і характером впливу на добробут родини повені. Чим важче були наслідки останньої, тим виразніше і довше були зміни у уважності і вимогливості батьків до своїх дітей.

Згідно з особливостями впливу повені на добробут родин їх безпосередні психотравмуючі наслідки були слідуєчими: 1. Короткочасні і нестійкі: повинь тільки загрожувала затопити дім, але цього не сталося (61,2%); 2. Тривалі і стійкі: підвалини дому, надвірних будівель були затоплені, свійська птиця, худоба, зимові запаси харчів і таке ін. сильно постраждали (22,2%); 3. Постійний: родина залишилася на зиму без дому і харчів, все було зруйновано і зіпсовано (16,6%).

Не аналізуючи детально стан психічного здоров'я дітей, родини яких постраждали від повені 1998 року, що було зроблено раніше [3,4] основна увага дослідження приділялася вивченню зв'язку між формуванням психічних розладів у дітей і поведінкою батьків: відношенням останніх до стану здоров'я своїх дітей, оцінка батьками змін психічного стану дітей та його трансформації в часі; аналізу впливу сімейного оточення на виникнення та (або) редукцію психічних розладів дітей в період стресового навантаження та після нього. В той же час, слід зауважити, що у всіх 43 дітей, які були включені в наше дослідження, були різного ступеня важкості психогенні психічні неспсихотичні розлади, 30% яких мали

риса PTSD.

Згідно з результатами нашого дослідження в більшості випадків (90,7%) має місце пряма корелятивна залежність оцінки стресової ситуації дорослими і дітьми в сім'ї. Чим більше була паніка в зв'язку з повен'ю серед дорослих, тим гірше і емоційніше сприймали її наслідки діти. Також відмічена паралельність редукції психотравмуючих спогадів катастрофи серед дорослих і дітей (72%). Наші данні засвідчують, що як правило (67,4%), існує пряма залежність між інтенсивністю внутрішньосімейного психотравмуючого фону та формуванням у дітей поведінкових і емоційних розладів та інтелектуальної виснажливості.

Крім того, дослідження показало, що причиною виникнення та формування у дітей психічних розладів внаслідок стресової ситуації є не стільки рівень проявів останньої і наявність у них фонового резидуально-органічного ураження ЦНС (мінімальна мозкова дисфункція), скільки мікросоціальна занедбаність дитини та несприятливі педагогічні методи, що застосовуються до неї у родині. Ступінь психологічної декомпенсації дітей, що перенесли стресове навантаження під час повені, в більшій мірі залежить від психологічної індукції з боку батьків (72,0%), ніж від безпосередньої особистісної оцінки ситуацій (28,0%). Причому остання була більш значуща для дорослих дітей (11-13 років). Неадекватне сприйняття батьками психічного стану дітей під час і після повені, нехтування рекомендаціями лікарів та педагогів, негативізм до проведення реабілітаційних заходів призвело до виникнення у деяких дітей (30%) досить стійких психогенних психічних розладів у вигляді PTSD.

Слід відмітити, що залученість сімей до громадських або релігійних об'єднань, інтенсивність родинних контактів під час і після повені сприяли скорішому відновленню психологічної рівноваги дітей, покращанню стану загального і їх психічного здоров'я.

Висновки

1. Домінуючим фактором формування або профілактики психогенних психічних розладів у дітей, що перенесли катастрофічну повені 1998 року, є психологічна реакція дорослих, їх поведінка в екстремальній ситуації, адекватна оцінка батьками стану дітей та вплив мікросоціального оточення (включаючи педагогічний фактор) на виникнення у дитини психопа-

тологічного симптомокомплексу в рамках PTSD.

2. Стан психічної напруженості у дітей, що перенесли стрес в зв'язку з катастрофічною повенню знижується по мірі відновлення психологічного та емоційного комфорту в сім'ї.

3. Партнерські відношення в сім'ї з метою подолання кризової ситуації сприяють більш лег-

кому позбавленню дітьми її хворобливих наслідків.

4. Діти, які перенесли психотравмуючий вплив

катастрофічної повені, повинні бути виділені у окремому “групу ризику” по PTSD з послідуючими адекватними реабілітаційними заходами.

Ю.С. Бучок

ОСОБЕННОСТИ ВОСПРИЯТИЯ РОДИТЕЛЯМИ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ, ПЕРЕНЕСШИХ СТРЕСС В СВЯЗИ С КАТАСТРОФИЧЕСКИМ НАВОДНЕНИЕМ В ЗАКАРПАТЬЕ В 1998 ГОДУ

Институт неврологии, психиатрии и наркологии АМН Украины

Отмечено, что появление психических расстройств у детей, переживших сильный стресс в связи с катастрофическим наводнением, в большой степени связано с особенностями реагирования на него их родителей. Чем спокойнее вели во время наводнения и после него родители, тем реже развивались у их детей ПТСР (PTSD). (Журнал психиатрии та медичної психології. - 2000. - № 1 (7). - С. 104-106)

Ju.S. Buchok

PECULIARITIES OF PARENTES' PERCEPTIONS OF THE MENTAL HEALTH OF CHILDREN THAT HAVE BORE THE CATASTROPHIC INUNDATION IN ZAKARPATIE IN 1998

Institute of Neurology, Psychiatry & Narcology AMS of Ukraine

It was noted that the appearance of the mental disorders in children that have stood the catastrophic inundation depends on the peculiarities of parents reaction on it. The quieter was parents conduct in and after the inundation, the rarer PTSD were forming in their children. (The Journal of Psychiatry and Medical Psychology. - 2000. - № 1 (7). - P. 104-106)

Література

1. Подкорытов В.С., Филык В.С., Малышко Л.Н. и др. Состояние психического и неврологического здоровья детского населения в некоторых регионах Украины после аварии на Чернобыльской АЭС // Журнал неврологии и психиатрии им. С.С.Корсакова. – М., 1994. - №4. – С. 65-67.

2. Підкоритов В.С. Стан психічного та неврологічного здоров'я дітей, що мешкають у різних регіонах України // Журнал «Український вісник психоневрології». – т.6. – Вип. 1(16). – Харків, 1998. – С. 53-56.

3. Подкорытов В.С., Мишанова М.К., Бучок Ю.С., Лукьянцева О.Ю. Психологические аспекты экстремальных событий и проблема посттравматических стрессовых расстройств // Журнал «Український медичний часопис». – К.

- №4 (18) – VII/VIII, 2000. – С. 125-129.

4. Подкорытов В.С., Мишанова М.К., Бучок Ю.С., Лукьянцева О.Ю. Особенности посттравматического стрессового расстройства (PTSD) у детей, перенесших стресс в связи с катастрофическим наводнением в Закарпатской области // Матеріали науково-практичної конференції “Медико-соціальні аспекти реабілітації дітей-інвалідів”. – Харків, 2000. – С. 140-142.

5. Волошин П.В., Шестопалова Л.Ф., Подкорытов В.С. Медико-психологические аспекты экстремальных событий и проблема посттравматических стрессовых расстройств // Международный медицинский журнал. – т.6. - №3. – Харьков, 2000. – С. 31-34.

Поступила в редакцию 11.12.2000г.